

WAARDESTELLING

**Kunstwerk 'Stieren' (1959) van Adriaan van der Weijden
Schakelstation, Groenlandsekade 3, Vinkeveen**

Samengesteld door de Werkgroep Monumentale Kunst van Erfgoedvereniging Heemschut
September 2018

Erik Luermans

Achtergrond

Het onderhavig kunstwerk is aangebracht op de oostelijke gevel van het Schakelstation 50/10kV dat in 1959 werd gebouwd. Het kunstwerk dateert eveneens uit dit jaar. Huidig eigenaar Stedin wil dit elektriciteitshuisje vervangen door een nieuwe installatie, iets ten noorden van de plek. De gemeente Vinkeveen heeft aangegeven het kunstwerk van waarde te vinden en het – indien mogelijk – mee te laten verhuizen naar het nieuwe bedrijfsgebouw. Daartoe heeft zij de Werkgroep Monumentale Kunst van Erfgoedvereniging Heemschut verzocht de waarde van het kunstwerk te bepalen.

Het doel van deze waardestelling is de artistieke en culturele waardering voor dit kunstwerk en de kunstenaar vast te leggen en zo tot advies te dienen voor verdere stappen tot behoud en herplaatsing.

Locatie

Het kunstwerk bevindt zich aan de oostelijke gevel van het elektriciteitshuisje, Groenlandsekade 3 in Vinkeveen. De betonschildering is boven de uitbouw aan de begane grond aangebracht waardoor een kijk op het gehele kunstwerk nagenoeg onmogelijk is. In een eerdere periode onttrokken twee grote coniferen het bedrijfscomplex aan het zicht. De Groenlandsekade loopt parallel aan de A2, maar is door de vernieuwde opritten en verhoogde geluidsschermen van deze A2 voor het doorrijdend verkeer een weinig opvallende doorgangsweg langs de Vinkeveense plassen, ondanks het aangrenzende, druk bezochte horeca-etablisement. Het elektriciteitshuisje is van de hand van architect H.E. Schulte (1906-1967). Schulte trad in 1934 in dienst van PUEM en werd vooral bekend vanwege zijn even zakelijk als karakteristiek ontworpen transformatorhuisjes. Verderop aan de Groenlandsekade had Schulte in hetzelfde jaar een vakantieverblijf voor de PUEM gebouwd, waar Van der Weijden ook een kunstwerk 'De Schelp' – een baksteenrelief – voor ontwierp. Dit gebouw is afgebroken.

Wederopbouw

Het kunstwerk – een beschilderd betonrelief – van Van der Weijden is een typisch voorbeeld van kunst uit de periode van de wederopbouw. De wederopbouw (1945-1970) kenmerkt zich door een nieuw maatschappelijk en economisch elan dat gepaard gaat met een ware bouwexplosie. Men gaat na de verpaupering en de verwoestingen in de Tweede Wereldoorlog niet alleen de infrastructuur van steden herstellen en verbeteren, maar ook steeds grootschaliger bouwen. Dit gebeurt om de grote woningnood te lenigen en om de noodzakelijke centrale voorzieningen te scheppen. Een belangrijk kenmerk van de wederopbouwperiode is de samenwerking tussen opdrachtgevers, architecten en beeldend kunstenaars. Kunstenaars krijgen opdrachten monumentale kunstwerken te maken die de monotonie van de nieuwbouw moeten doorbreken. De rijksoverheid voert een percentageregeling in, waarbij 1,5% van de totale bouwsom van overheidsgebouwen zoals gemeentehuizen, schoolgebouwen en nutsinstellingen wordt gereserveerd voor het aanbrengen van kunst. Het bedrijfsleven en kerkelijke instituties volgen al vrij snel met een soortgelijke regeling. Het ideaal is om kunst bij de mensen te brengen. De onderwerpkeuze en thematiek van deze kunstwerken zijn dan ook veelal van educatieve aard. Moderne kunst is in de wederopbouwperiode niet meer alleen in het museum te zien, maar overal.

Deze monumentale kunst wordt niet alleen gekenmerkt door een heel eigen vormen- en beeldtaal, maar vooral ook door de toepassing van nieuwe materialen zoals beton en cortenstaal, glasramen (glas in lood, appliqué), mozaïeken, houtreliëfs, wandschilderingen, sgraffito en tegeltaleaus. Naar de kunsthistorische betekenis van de monumentale kunst uit de wederopbouwperiode is in de laatste jaren veel onderzoek gedaan. Steeds duidelijker wordt dat een groot deel van deze kunst unieke kwaliteiten bezit. Kunstenaars als Karel Appel, Lex Horn en Berend Hendriks hebben landelijk veel belangrijke werken gerealiseerd. Ook op lokaal niveau werkten veel bijzondere kunstenaars. Zo zijn in de provincie Groningen veel architectuur gebonden werken gerealiseerd door de kunstenaars van De Ploeg, werkten in het zuiden van het land kunstenaars als Hugo Brouwer en Marius de Leeuw aan een bijzonder monumentaal oeuvre en is de stad Utrecht door Jan Boon voorzien van vele hoogwaardige kunstwerken. Van der Weijden laat met dit werk een fraai voorbeeld van deze wederopbouwkunst zien, vooral door zijn materiaaltoepassing en in de soort opdracht – de procentageregeling – die hij verkreeg.

Omschrijving kunstwerk

Het kunstwerk, een betonreliëf, gegoten en beschilderd, verkeert in een opvallend goede staat. Waarschijnlijk omdat de gevel aan de oostzijde afgeschermd is tegen felle zon vanuit het zuiden of harde westenwind en regen. De kleuren zijn betongrijs en gebroken wit voor de grote vlakken, zwart voor de accentuering. De ogen van de grote stier zijn gevat in een kleine ijzeren ring met rood. Twee in ijzeren ringen gevatte groene cirkels verwijzen waarschijnlijk naar de groene weilanden die het gebouw ook toen al omringden. De voorstelling aan de linkerzijde is niet duidelijk afleesbaar. De bekisting van het beton (ter plekke gestort) is goed zichtbaar en doet mee aan het spel van de reliëfs. Het (wei)land wordt in gebroken witte en egaal zwarte vlakken geabstraheerd weergegeven. Dat is voornamelijk goed zichtbaar rondom de groot afgebeelde stier rechts op de voorgrond. De gekartelde belijning van de bekisting versterkt de gesuggereerde kracht van het monumentale dier. De voorstelling is zo gemaakt dat juist van een grotere afstand het tafereel leesbaarder wordt.

De maker

Adriaan (Adrianus) van der Weijden werd geboren in Oudenrijn (Vleuten-De Meern) op 7 juni 1910 en stierf in Minden (Duitsland) op 14 augustus 1971. Zijn werkzame periode was vooral vanaf 1932 tot aan zijn overlijden. In Utrecht/Maarsssen volgde hij lessen bij de graficus Willem van Leusden. Zijn professionele kunstenaarsopleiding genoot hij aan de Rijksakademie in Amsterdam waar hij in 1933 werd toegelaten en waar hij onder meer les kreeg van de befaamde monumentale kunstenaars Jan Bronner en Heinrich Campendonck. Van der Weijden bleef tot 1969 woonachtig in Amsterdam.

In 1940 ontving hij het stipendium van de Prix de Rome – eerste prijs monumentale en versierende schilderkunst – de meest prestigieuze prijs voor een jonge kunstenaar. Deze toelage stelde hem in staat om door Zuid-Europa te reizen. Hij ontving drie reisstipendia, waardoor hij eerst enkele maanden Italië bereisde (1948) en later (1951-52) een langere periode in Spanje, Portugal, Marokko, Algerije, Tunesië en Egypte kon verblijven. Tijdens deze reizen was hij zeer productief en maakte vele tekeningen, aquarellen en ook ontwerpen voor muurschilderingen. Deze prijs leidde tevens tot enkele opdrachten voor de de Sint-Nicolaaskerk in Utrecht (1942), de Rooms-Katholieke kerk in Doesburg (1943) en voor de Onze Lieve Vrouwekerk in zijn geboortedorp de Meern voor een mozaïek, wandschilderingen van de kruiswegstaties en een tabernakel (in 1944 en 1946).

Van der Weijden was een echte schilder en muralist: hij ontwierp glas-in-loodramen, wandschilderingen, mozaïeken en experimenteerde met andere technieken waaronder met beton als materiaal. De opdrachten kwamen van overheidswege maar ook van de katholieke kerk. Deze opdrachten bepaalden ook zijn thematiek en onderwerpen. Daarnaast schilderde hij landschappen, straatscènes en dier-voorstellingen. Hij was vanaf 1956 lid van de Beroepsvereniging Beeldende Kunstenaars (BBK), en van het Genootschap Kunstliefde (Utrecht) en de Vereniging van Beoefenaars van de Monumentale Kunsten (VBMK). Hij maakte in opdracht 13 muurschilderingen, 7 grotere mozaïeken, 3 glas-in-lood ramen en slechts 1 betonreliëf. Hij exposeerde regelmatig, ook in het buitenland. Zijn vrije werk was niet experimenteel, sloot ook niet aan bij de heersende avant-garde maar was eerdere behoudend figuratief met onderwerpen uit het dagelijks leven. Zijn oeuvre is niet groot.

Glas in lood, Casimirschool Amsterdam, 1967/9

De Schelp, baksteen reliëf, vakantieverblijf PUEM, 1959, vernietigd.

Conditie

Het werk verkeert, hoewel al bijna 50 jaar geleden op de muur aangebracht en geschilderd, in een redelijk goede staat. Dat geldt zeker voor de grotere vlakken betonreliëfs. Bij de kleinere onderdelen, zoals de in ijzer gevatte gekleurde ogen of bij scheidslijnen van de kleurvlakken is de kleuring aangetast en is er mosgroei. In de zwarte vlakken is de verf hier en daar minder intens geworden. Het is bovendien niet fraai en zelfs *not done* om informatieplaatjes aan de schildering te bevestigen! Een restauratie is aan te bevelen om het sterke kunstwerk een nieuw leven te geven.

Het is technisch mogelijk het werk uit te laten zagen en opnieuw aan te brengen op een nieuwe drager.

Advies

Dit kunstwerk 'Stieren' is het enige kunstwerk in beton van de hand van Van der Weijden. Het is een krachtig beeld dat zeker een tweede leven verdient. Van der Weijden is een professioneel, kundig en landelijke gewaardeerd kunstenaar. Helaas zijn enkele van zijn werken verloren gegaan en zijn andere er matig aan toe. Van der Weijden is bovendien een kunstenaar uit de regio, dat zijn erfgoed zeker dient te koesteren.

Het advies is om het werk opnieuw aan de buitengevel op een meer gezichtsbepalende locatie te plaatsen, daarvoor heeft het onbetwist de kwaliteiten.

Bronnen

Met dank aan Museum Catharijneconvent, en aan het archief van de Historische Vereniging Vleuten, De Meern Haarzuilens.

Een belangrijke bron voor de details was de kleine biografie van de hand van J.H.P. Heesters, *Adriaan van der Weijden (1910-1971). Een Meerns kunstenaar, zijn vrouw en zijn werk*, Vleuten/De Meern/Haarzuilens, 1993.